

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ & ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
Α' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Συγγραφείς: Ηλιάννα Τριανταφυλλίδου, Ιωάννα Ζώτου, Ειρήνη
Καραλευθέρη
Επιμέλεια/διορθώσεις: Ιωάννα Γκινίδη
Τυπογραφική επιμέλεια (σελιδοποίηση/μορφοποίηση), οργάνωση
υλικού & επιλογή σχεδίων: Ηλιάννα Τριανταφυλλίδου

Εκδόσεις: Φιλολογικό σχολείο
Διεύθυνση / Κεντρική Διάθεση: Σερρών 51, Κορυδαλλός, 18120
Τηλ.: +30 210 4945323
Email : info@filologikosxoleio.gr
Web site / e-shop: <https://filologikosxoleio.gr/>
ISBN: 9786188796928

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, αναπαραγωγή, ολική, μερική ή περιληπτική ή κατά παράφραση ή διασκευή ή απόδοση του περιεχομένου του παρόντος διαδικτυακού τόπου με οποιονδήποτε τρόπο, ηλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοτυπικό ή άλλο, χωρίς την προηγούμενη γραπτή άδεια του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας. Νόμος 2121/1993 και Νόμος 3057/2002, ο οποίος ενσωμάτωσε την οδηγία 2001/29 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα.

Πρόλογος

Η μελέτη της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στην Α΄ Λυκείου αποτελεί το πρώτο σημαντικό βήμα για την ουσιαστική κατανόηση και την επιτυχημένη πορεία των μαθητών και μαθητριών στις επόμενες τάξεις του Λυκείου, αλλά και στις πανελλαδικές εξετάσεις. Η επιτυχία σε αυτό το μάθημα δεν εξαρτάται μόνο από τη στέρεη γνώση της θεωρίας, αλλά και από τη συστηματική εξάσκηση, μέσα από δραστηριότητες που καλλιεργούν την κριτική σκέψη, τη δημιουργικότητα και την ικανότητα γραπτής έκφρασης.

Το παρόν βιβλίο δημιουργήθηκε με αγάπη για το μάθημα και με σεβασμό στις ανάγκες των μαθητών και μαθητριών. Στόχος μας είναι να αποτελέσει έναν αξιόπιστο οδηγό και έναν καθημερινό σύμμαχο τόσο για τους/τις εκπαιδευτικούς που το διδάσκουν, όσο και για τους/τις μαθητές/μαθήτριες που επιθυμούν να προετοιμαστούν οργανωμένα και μεθοδικά.

Στις σελίδες του βιβλίου θα βρείτε:

- Τη θεωρία της Νεοελληνικής Γλώσσας, όπως εξετάζεται στις προαγωγικές εξετάσεις.
- Τη θεωρία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας.
- Τις θεματικές ενότητες της Α΄ Λυκείου, οι οποίες αποτελούν εξεταστέα ύλη.
- Κριτήρια αξιολόγησης από την Τράπεζα Θεμάτων για κάθε θεματική ενότητα.
- Πλήρεις απαντήσεις σε όλες τις ασκήσεις και τα κριτήρια αξιολόγησης.

Ευχή μας είναι το βιβλίο αυτό να σας καθοδηγήσει, να σας εμπνεύσει και να σας ενισχύσει στην προσπάθειά σας για γνώση, πρόοδο και επιτυχία.

Τριανταφυλλίδου Ηλιάννα

Ζώτου Ιωάννα

Περιεχόμενα

Η ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ (ΘΕΜΑ 1' & 2')	9
Παράγραφος.....	10
Δομή παραγράφου	10
Τρόποι ανάπτυξης παραγράφου	13
Ασκήσεις	19
Συνοχή και συνεκτικότητα	22
Ασκήσεις	25
Συλλογισμοί.....	31
Επαγωγικοί συλλογισμοί	33
Ασκήσεις	35
Γλώσσα και γλωσσικές ποικιλίες	41
Τα όρια της γλώσσας	41
Οι ποικιλίες της γλώσσας.....	41
Γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες (οριζόντια διαίρεση)	41
Κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες (κάθετη διαίρεση).....	42
Παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση της γλώσσας:.....	42
Ειδικές γλώσσες/ειδικό λεξιλόγιο.....	43
Γλώσσα και περιστάσεις	44
Οι οπτικές της γλώσσας	45
Η γλώσσα και η χρήση της.....	46
Λειτουργίες της γλώσσας.....	46
Ενεργητική και παθητική σύνταξη	47
Ρηματικά πρόσωπα.....	48
Ύφος κειμένου	50
Σημεία στίξης	51

Λεξιλογικές ασκήσεις	55
Σύνδεση όρων και προτάσεων.....	57
Επίκληση στη λογική	59
Ασκήσεις	67
Άλλοι τρόποι πειθούς.....	80
Επίκληση στο συναίσθημα.....	80
Επίκληση στο ήθος.....	81
Επίκληση στην αυθεντία	82
Άσκηση.....	84
Κειμενικά είδη	88
Δοκίμιο - Επιφυλλίδα - Άρθρο	88
Επιστολή.....	89
Ομιλία.....	90
Δοκίμιο	91
Χρονογράφημα	93
Ειδησεογραφικό κείμενο	93
Περίληψη	95
Εφαρμογή πύκνωσης σε όλο το κείμενο.	99
Άσκηση.....	101
Εφαρμογή εστιασμένης περίληψης.....	104
Άσκηση.....	106
Άσκηση.....	110
Περιγραφή	113
Αφήγηση	114
Άσκηση.....	115
Παραγωγή λόγου	117
Τα δομικά μέρη ενός κειμένου και η σύνθεσή του	117

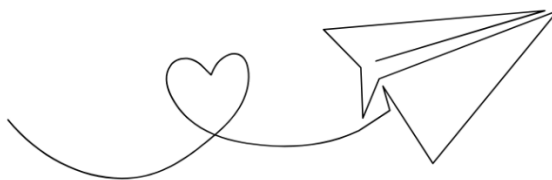
i. Πρόλογος:	117
ii. Κύριο θέμα:	119
iii. Επίλογος:	119
Ενδεικτικοί τρόποι έναρξης παραγράφου	121
Βήματα δημιουργίας σχεδιαγράμματος.....	121
Στοιχεία μορφής και περιεχομένου	122
i. Μορφή:	122
ii. Περιεχόμενο:	122
Το επικοινωνιακό πλαίσιο	123
Δοκίμιο	124
Άρθρο	125
Προσχεδιασμένος προφορικός λόγος	126
Επιστολή.....	129
Η ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ (ΘΕΜΑ 3΄).....	133
Τα φύλα στη Λογοτεχνία - Κοινωνικά στερεότυπα	134
Οι αφηγηματικοί τρόποι.....	139
Ο χρόνος.....	140
Το είδος του αφηγητή και η εστίαση	142
Το συγκείμενο.....	144
Τα πρόσωπα.....	144
Κειμενικοί δείκτες.....	145
Κειμενικοί δείκτες μορφής	146
Κειμενικοί δείκτες περιεχομένου	152
Παραδοσιακή και μοντέρνα ποίηση	154
Είδη ομοιοκαταληξίας	156
Το Δημοτικό τραγούδι	157
Σχήματα λόγου.....	159

Ερμηνευτικό σχόλιο (εισαγωγικά).....	165
Λογοτεχνικά ρεύματα.....	165
1. Κλασικισμός	166
2. Ρομαντισμός.....	167
3. Παρνασσισμός.....	169
4. Ρεαλισμός.....	170
5. Νατουραλισμός.....	172
6. Συμβολισμός	174
7. Υπερρεαλισμός.....	176
8. Μοντερνισμός	177
ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ - ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΝΟΙΩΝ	179
Γλώσσα.....	180
Γλώσσα & Πολιτισμός.....	186
Διάλεκτος	190
Η γλώσσα των νέων	194
Αναλφαβητισμός	196
Γλωσσομάθεια	201
Προφορικός & γραπτός λόγος.....	205
Διάλογος	208
Οι νέοι.....	212
Τα πρότυπα των νέων.....	217
Κινητά στην εφηβεία	221
Τρίτη ηλικία - Γηρατειά.....	224
Χάσμα γενεών.....	227
Οικογένεια	231
Αγάπη.....	235
Έρωτας	238

Φιλία	239
Ενδυμασία.....	241
Μόδα.....	241
Γέλιο - Κωμικό στοιχείο	245
Το γέλιο στην εκπαίδευση	247
ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ - ΤΡΑΠΕΖΑ ΘΕΜΑΤΩΝ	249
Γλώσσα [Τ.Θ. 14441].....	250
Ελληνική Γλώσσα και Παγκοσμιοποίηση [Τ.Θ. 14450]	255
Η γλώσσα των νέων [Τ.Θ. 28120]	259
Γλωσσομάθεια [Τ.Θ. 14684]	265
Ψηφιακός Αναλφαβητισμός [Τ.Θ. 20290]	269
Γραπτός λόγος [Τ.Θ. 28039].....	273
Διάλογος [Τ.Θ. 28038]	279
Εφηβεία [Τ.Θ. 14495]	284
Εφηβική επαναστατικότητα [Τ.Θ. 14448]	290
Τα πρότυπα των νέων [Τ.Θ. 32984].....	294
Αγάπη [Τ.Θ. 28115].....	298
Έρωτας [Τ.Θ. 20257]	302
Χάσμα γενεών [Τ.Θ. 14470].....	306
Τρίτη Ηλικία [Τ.Θ. 26598]	311
Χιούμορ στην εκπαίδευση [Τ.Θ. 15126].....	317
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	322
Απαντήσεις ασκήσεων	323
Απαντήσεις Κριτηρίων Αξιολόγησης.....	332

Η ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ (ΘΕΜΑ 1' & 2')

Παράγραφος

Η παράγραφος είναι το τμήμα εκείνου του κειμένου που αποτελεί **αυτοτελή νοηματική ενότητα**. Πρόκειται για ένα σύνολο νοημάτων που περιέχει μια θέση, κύρια ιδέα, η οποία και αναπτύσσεται στην παράγραφο.

Δομή παραγράφου

1. Θεματική περίοδος / πρόταση

Σε αυτήν περιλαμβάνεται η **κύρια / κατευθυντήρια** ιδέα της παραγράφου, παρουσιάζεται με λίγα λόγια το θέμα της. Αποτελεί βασικό στοιχείο της παραγράφου αφού μέσα από αυτήν ο αναγνώστης αντλεί τις πρώτες πληροφορίες για το περιεχόμενο της παραγράφου που θα αναπτυχθεί στη συνέχεια. Συνήθως βρίσκεται στην **αρχή** της παραγράφου. Σε αυτήν την περίπτωση προχωράμε **παραγωγικά**, δηλαδή από κάτι γενικό, στις λεπτομέρειες. Η θεματική περίοδος μπορεί να βρίσκεται και στο **τέλος** της παραγράφου όταν προχωρούμε **επαγωγικά**, δηλαδή πρώτα δίνουμε τις λεπτομέρειες και έπειτα τη γενική διατύπωση της θεματικής περιόδου. Σε αυτήν την σπάνια περίπτωση η θεματική περίοδος έχει θέση **κατακλείδας**. Επίσης, μπορεί να επαναλαμβάνεται κατά τη διάρκεια της παραγράφου με ίδια ή διαφορετικά λόγια για λόγους έμφασης.

2. Λεπτομέρειες/σχόλια.

Οι λεπτομέρειες/σχόλια είναι οι ειδικότερες πληροφορίες, σχόλια, που αναπτύσσουν ή επεξηγούν την κύρια ιδέα της παραγράφου. Έχουμε δύο ειδών λειτουργίες:

α. Βασικές / κύριες: Αναφέρονται άμεσα στη θεματική περίοδο και βοηθούν να κατανοήσουμε το νόημά της.

β. Βοηθητικές: Δεν αναφέρονται άμεσα στη θεματική περίοδο, αλλά επεξηγούν μία από τις βασικές λεπτομέρειες της παραγράφου.

3. Κατακλείδα.

Πρόταση/περίοδος με την οποία κλείνουμε την παράγραφο μας. Ρόλος της κατακλείδας είναι να επαναφέρει στη μνήμη του αναγνώστη την κύρια ιδέα της παραγράφου και να **ανακεφαλαιώσει** όσα έχουμε πει γι' αυτή. Μπορεί και να παραλείπεται. Σε κάποιες περιπτώσεις η κατακλείδα έχει το ρόλο της σύνδεσης της παραγράφου με την επόμενη. Σε αυτή την περίπτωση ονομάζεται **προεξαγγελτική κατακλείδα**.

Παρατήρηση.

Συνήθως δεν είναι δύσκολο να αναλύσουμε τη **δομή μιας παραγράφου** καθώς αποτελείται από τα τρία μέρη: θεματική περίοδο, σχόλια - λεπτομέρειες, κατακλείδα ή τα δύο μέρη: θεματική περίοδο, σχόλια - λεπτομέρειες. Ωστόσο, κάποιες φορές παρατηρούνται ιδιομορφίες ως προς τον εντοπισμό της **θεματικής περιόδου**.

Ας δούμε μερικά παραδείγματα από θέματα πανελληνίων:

ο **Αξιοπρόσεχτη παρατήρηση. Δεν αληθεύει, όμως, στη δική μας εποχή.** Γιατί σήμερα και τα παιδιά είναι πολύ διαφορετικά από άλλοτε, και ο αέρας, το κλίμα του σχολείου έχει αλλάξει. Παλαιότερο, ο καθηγητής περίμενε να φωτιστεί αποκλειστικά και μόνο από το δάσκαλό του. Σήμερα, οι πηγές των πληροφοριών έχουν πολλαπλασιαστεί σε βαθμό εκπληκτικό και οι κρουνοί τους (η εφημερίδα, το περιοδικό, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση) ρέουν μέσα στο σπίτι. **Μπορεί, λοιπόν, ο μαθητής ανάλογα με τη δύναμη και την όρεξή του να προμηθεύεται ελεύθερα και απεριόριστα «ειδήσεις» από όλες τις περιοχές της ανθρώπινης περιέργειας. Ιστορικές, γεωγραφικές, βιολογικές, ανθρωπολογικές, φυσικής, χημείας, κοσμογραφίας, ηλεκτρολογίας, κάθε λογής «τεχνικής».**

Η θεματική περίοδος εδώ αποτελείται από δύο προτάσεις. Στην κατακλείδα παρατηρούμε ότι υπάρχει διαρθρωτική συμπερασματική λέξη «λοιπόν».

- **Τα ομαδικά παιχνίδια υπηρετούν μεγάλο ηθικό σκοπό:** σε συνηθίζουν να υποτάξεις την ατομικότητά σου σε μια γενική ενέργεια. Να μην νιώθεις πως είσαι άτομο ανεξάρτητο παρά μέλος μιας ομάδας. Να υπερασπίζεις όχι μονάχα την ατομική σου τιμή, παρά ολόκληρη την τιμή της ομάδας όπου ανήκεις. Σχολή, πανεπιστήμιο, πόλη, έθνος. **Έτσι, από σκαλοπάτι το παιχνίδι, μπορεί να σε ανεβάσει στις πιο αψηλές και αφιλόκερδες κορυφές της ενέργειας.**

Εδώ, η θεματική περίοδος σταματά σε άνω - κάτω τελεία, γιατί από εκεί και κάτω ακολουθεί η ανάλυση της κύριας ιδέας. Στην κατακλείδα, έχουμε τη διαρθρωτική λέξη «έτσι».

Αν συγκρίνουμε τη δομή μιας παραγράφου με αυτή μιας έκθεσης, θα διαπιστώσουμε ότι μεταξύ τους υπάρχουν αναλογίες. Έτσι, η θεματική περίοδος της παραγράφου, όπως και ο πρόλογος της έκθεσης, παρουσιάζουν το θέμα που πρόκειται να αναπτυχθεί. Τα σχόλια λεπτομέρειες της παραγράφου, όπως και το κύριο μέρος της έκθεσης, αναπτύσσουν το θέμα. Τέλος, η κατακλείδα, όπως και ο επίλογος, συνοψίζουν, κλείνουν το θέμα. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η παράγραφος αποτελεί μια μικρογραφία της έκθεσης.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ	ΕΚΘΕΣΗ
Θεματική περίοδος	Πρόλογος
Σχόλια/ λεπτομέρειες	Κύριο μέρος
Κατακλείδα	Επίλογος

Τρόποι ανάπτυξης παραγράφου

Μπορούμε να αναπτύξουμε την κύρια ιδέα μιας παραγράφου με τους εξής τρόπους.

1.Με παραδείγματα: διευκρινίζουμε τη θεματική περίοδο χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα παραδείγματα από την καθημερινή ζωή, την προσωπική εμπειρία, την ιστορία, πραγματικά ή φανταστικά γεγονότα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Τα επαγγέλματα στα οποία μπορεί να εφαρμοστεί η τηλεργασία είναι πολλά. Στις τράπεζες εξυπηρετούνται με το σύστημα on-line οι εμπορικές συναλλαγές. Αποφεύγεται έτσι η χρονοβόρα αναμονή και διευκολύνονται οι οικονομικές δοσοληψίες. Επίσης, οι προγραμματιστές, οι γραφίστες, οι λογιστές και οι αναλυτές στατιστικών δεδομένων οργανώνουν τις δραστηριότητές τους με ευχέρεια, ανεξάρτητα από τις γεωγραφικές αποστάσεις και ανταποκρίνονται με επιτυχία στο σύγχρονο ανταγωνιστικό πνεύμα. Με την τηλεργασία, λοιπόν, δημιουργούνται νέα δεδομένα στο σύγχρονο απαιτητικό εργασιακό χώρο.

2.Με σύγκριση-αντίθεση:

Στην περίπτωση αυτή, η θεματική περίοδος επισημαίνει την ύπαρξη διαφορών ανάμεσα σε κάποια στοιχεία, πρόσωπα, πράγματα ή ιδέες και τα σχόλια-λεπτομέρειες αναπτύσσουν αυτές τις διαφορές. Στη συγκεκριμένη περίπτωση υπάρχουν δύο τρόποι οργάνωσης:

α. Παρουσιάζονται όλα τα γνωρίσματα του ενός μέλους και στη συνέχεια όλα τα γνωρίσματα του άλλου μέλους.

β. Καταγράφονται σημείο προς σημείο οι διαφορές των συγκρινόμενων αντιτιθέμενων μελών.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Ακούμε σήμερα να γίνεται λόγος για ανθρώπους συντηρητικούς ή προοδευτικούς. Συντηρητικός θεωρείται ο άνθρωπος εκείνος που όχι μονάχα σέβεται αλλά και αγωνίζεται να διατηρήσει, να συντηρήσει τα παραδεδομένα. Η στάση του είναι καταφατική απέναντι στο παρελθόν ενώ η στάση του νεωτεριστή είναι αποφατική. Ο νεωτεριστής θεωρεί το παρελθόν καταδικαστέο, οι αξίες του χρεοκοπημένες και επείγουσα την ανάγκη να εκφραστεί η εποχή με πράγματα καινούργια, να προβεί σε νέες θεσμοθετήσεις. Πολλές φορές δεν το βάζει βέβαια ο νους του πως σύμφωνα με αυτή τη διαδικασία και η εποχή που έρχεται θα καταργήσει τα επιτεύγματα της εποχής αυτής με την ανάλογη φιλοδοξία να δημιουργήσει έναν άλλον τρόπο ζωής.

(Κ. Τσιρόπουλος, η αυτοψία της εποχής)

3.Με ορισμό:

Ορισμός είναι ο καθορισμός και η έκθεση των κύριων γνωρισμάτων μιας έννοιας π.χ. *Ευτυχία είναι η ψυχική ικανοποίηση του ατόμου, που προέρχεται από τη σωματική ευεξία, την αίσθηση της εσωτερικής πληρότητας και την επιτυχία των στόχων που έθεσε στη ζωή του.*

Στο συγκεκριμένο τρόπο ανάπτυξης αναζητούμε επιπλέον

- την **οριστέα έννοια** (=η έννοια που ορίζεται: *ευτυχία*)
- το **γένος** (= ευρύτερη έννοια/ κατηγορία στην οποία υπάγεται η οριστέα έννοια: *η ψυχική ικανοποίηση του ατόμου*)
- την **ειδοποιό διαφορά** (=τα χαρακτηριστικά που διακρίνουν την οριστέα έννοια από άλλες του ίδιου γένους: *που προέρχεται από τη σωματική ευεξία, την αίσθηση της εσωτερικής πληρότητας και την επιτυχία των στόχων που έθεσε στη ζωή του*).

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Όπως είπε ο Φόρμς, εκπαίδευση είναι η διαδικασία αντικατάστασης ενός άδειου μυαλού με ένα ανοιχτό. Αυτό σημαίνει ότι ο σκοπός της εκπαίδευσης δεν είναι απλώς η συστηματική παροχή γνώσεων στους εκπαιδευόμενους, αλλά η διεύρυνση των οριζόντων τους, η ανάδειξη του ελεύθερου και δημιουργικού πνεύματός τους και η καλλιέργεια σε αυτούς της ικανότητας να αφομοιώνουν το καινούριο, να καλλιεργούν την κριτική τους και να αναζητούν τη γνώση.

Είδη ορισμών.

α. Ως προς τον τρόπο που παρουσιάζουν την οριστέα έννοια.

- Αναλυτικός. Παρουσιάζει την ουσία της έννοιας και τα γνωρίσματα που αυτή περιλαμβάνει. π.χ. *Αναλφαβητισμός είναι η αδυναμία του ατόμου να γράφει, να διαβάζει και να κατανοεί ένα απλό κείμενο.*
- Συνθετικός /γενετικός. Περιγράφει τη διαδικασία γέννησης μιας έννοιας π.χ. *Εξάτμιση λέγεται η εξαέρωση που γίνεται μόνο από την ελεύθερη επιφάνεια του υγρού.*

β. Ως προς την έκτασή τους.

- Σύντομος: Εκτείνεται σε μερικές γραμμές.
- Εκτεταμένος: Εκτείνεται σε μία παράγραφο ή σε ολόκληρο κείμενο.

4.Με διαίρεση:

Ο τρόπος αυτός ανάπτυξης παραγράφων αποκαλύπτει τα συστατικά στοιχεία με τα οποία αποτελείται ένα αντικείμενο ή μία έννοια (κομμάτιασμα του όλου στα μέρη του). Στη διαίρεση αναζητούμε επίσης:

- **τη διαιρετέα έννοια** (= η έννοια που πρέπει να διαιρεθεί)
- **τη διαιρετική βάση** (= τα γνωρίσματα σύμφωνα με τα οποία γίνεται η διαίρεση. Τέτοια είναι το περιεχόμενο, η ποιότητα, η δομή, ο χρόνος, η ηλικία κ.τ.λ.)
- **τα μέλη / είδη της διαίρεσης ή πηλίκο της διαίρεσης** (= τα μέρη στα οποία χωρίζουμε τη διαιρετέα έννοια).

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Οι δύο βασικοί τρόποι τηλεργασίας είναι είτε κάποιος να είναι υπάλληλος σε έναν εργοδότη, είτε ελεύθερος επαγγελματίας. Στην πρώτη περίπτωση, ο εργαζόμενος είναι μόνιμα συνδεδεμένος με το δίκτυο των εργοδοτών, η εργασιακή του ζωή είναι πολύ περισσότερο ελεγχόμενη μέσω της τεχνολογίας και έχει πολύ λιγότερη ευελιξία ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα οργανώσει τον εργάσιμο χρόνο του. Στη δεύτερη περίπτωση, ο εργαζόμενος είναι πολύ περισσότερο ελεύθερος να καθορίσει το ρυθμό εργασίας του στο προσωπικό του υπολογιστή και συνδεδεμένος μόνο όταν είναι απαραίτητο με το δίκτυο της επιχείρησης, το οποίο μπορεί να εφαρμοστεί σε πολλά επαγγέλματα.

Η διαίρεση μιας έννοιας μπορεί να είναι:

- **Σύντομη:** αναφέρονται απλώς τα «είδη» της διαιρετέας έννοιας
- **Εκτεταμένη:** εκτείνεται σε μία ή περισσότερες παραγράφους ή και σε ολόκληρο το κείμενο.

5. Με αιτιολόγηση:

Στη θεματική περίοδο διαπιστώνουμε μία θέση/ κρίση και στα σχόλια- λεπτομέρειες παρατίθενται λογικά επιχειρήματα που αποδεικνύουν γιατί ισχύει η θέση αυτή.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Το ποδόσφαιρο μπορούσε να πάρει διαστάσεις φαινομένου μόνο στον 20ο αιώνα. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας, η δυνατότητα δημιουργίας υπέροχων σταδίων και εκπληκτικών αγωνιστικών χώρων και επιπλέον η τελειοποίηση της μπάλας και των παπουτσιών συνέβαλαν αποφασιστικά προς αυτήν την κατεύθυνση. Πάνω από όλα όμως βοήθησε η τηλεόραση η οποία έφερε το λαοφιλέστερο παιχνίδι σε κάθε γωνιά του πλανήτη μεταφέροντας μια υπέροχη παράσταση μπροστά στα μάτια δισεκατομμυρίων φιλάθλων. Έτσι, το ποδόσφαιρο αργά αλλά σταθερά προσέλκυσε επενδυτές ανοίγοντας νέους ορίζοντες στην ανάπτυξή του.

(Ι. Γεωργάκης, Το Βήμα, 28-03-1999)

6. Με αίτιο-αποτελέσματα:

Συνήθως, η θεματική περίοδος δηλώνει τα αίτια μιας κατάστασης και τα σχόλια/ λεπτομέρειες παρουσιάζουν τα αποτελέσματά της.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Η μεγαλύτερη πηγή της δυστυχίας που υπάρχει σε αυτόν τον πλανήτη είναι η απληστία του ίδιου του ανθρώπου. Αυτή κάνει τον άνθρωπο να θέλει να εκμεταλλευτεί τον συνάνθρωπό του, να καταπατήσει τα δικαιώματά του προκειμένου να αποκομίσει το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος. Έτσι, ξεσπάνε θανατηφόροι πόλεμοι σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης και η ανθρωπότητα κάθε τόσο θρηνεί τα παιδιά της. Η ίδια αιτία οδηγεί τις αξίες σε αφανισμό και κάνει την κοινωνία μας σκληρή και απάνθρωπη.

7. Με αναλογία:

Συγκρίνουμε δύο ή περισσότερα στοιχεία και αναφέρουμε τις ομοιότητες ή αναλογίες που υπάρχουν μεταξύ τους. Χρησιμοποιείται προκειμένου να γίνει πιο κατανοητή η κύρια έννοια αφού προβάλλονται οι ομοιότητές της μία άλλη έννοια, πιο οικία στον

αναγνώστη. Η αναλογία μπορεί να είναι κυριολεκτική ή μεταφορική. Με την **κυριολεκτική** αναλογία συγκρίνονται πράγματα, αντικείμενα που παρουσιάζουν βασικές ομοιότητες ανήκουν στο ίδιο είδος. Στη **μεταφορική** αναλογία συγκρίνονται αντικείμενα που είναι τελείως διαφορετικά μεταξύ τους, δεν ανήκουν στο ίδιο είδος και αποκαλύπτονται κάποιες απροσδόκητες ομοιότητες μεταξύ τους.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Μεταφορική αναλογία

Οι αστακοί όταν αλλάζουν εξωτερικό περίβλημα χάνουν καταρχήν το παλιό και μένουν χωρίς καμία άμυνα όσο χρόνο χρειάζεται να φτιάξουν ένα καινούριο. Σε όλο αυτό το διάστημα κινδυνεύουν πολύ. Στους εφήβους συμβαίνει περίπου το ίδιο και το να φτιάξουν ένα καινούριο περίβλημα στοιχίζει τόσα δάκρυα και τόσο ιδρώτα που είναι λιγάκι σαν να πληρώνουν με αίμα. Στα λημέρια του ανυπεράσπιστο αστακού παραμονεύει πάντοτε ένα μουγκρί που είναι έτοιμο να το κατασπαράξει. Η εφηβεία είναι το «δράμα του αστακού». Το δικό μας μουγκρί είναι όλα τα απειλητικά πράγματα που βρίσκονται μέσα μας αλλά και έξω από εμάς και που συχνά δεν τα συλλογιζόμαστε.

Φ. (Ντολτό- Κ. Ντολτό – Τόλιτς, Έφηβοι. Προβλήματα και ανησυχίες. εκδ. Πατάκη, Θεσσαλονίκη, 1999).

Κυριολεκτική αναλογία.

Στην πολιτική σκηνή παρατηρούμε αρκετούς αγωνιστές που έγιναν καλοπερασάκιδες πολιτικάντιδες με ύποπτους πλουτισμούς. Τα λαϊκά κινήματα κατακλείστηκαν από επαγγελματίες της πολιτικής και από τραυματισμένους στην φιλαυτία τους εραστές της εξουσίας που με την ευκολία των ποδοσφαιριστών μεταγράφονται από τους Ερυθρούς στους Πράσινους.

8. Με συνδυασμό μεθόδων:

Πολύ συχνά οι συγγραφείς, προκειμένου να κάνουν πιο κατανοητές τις απόψεις τους, χρησιμοποιούν συνδυασμό μεθόδων στην ανάπτυξη της παραγράφου. Φυσικά, αν εντοπίσουμε συνδυασμό στην ανάπτυξη της παραγράφου, θα δηλώσουμε αναλυτικά και τις συγκεκριμένες αναφορές τους τρόπους που συνδυάζει ο συντάκτης.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Ο διάλογος είναι πολύ σημαντικός για την ποιότητα των διαπροσωπικών σχέσεων. **Γιατί** μέσω του διαλόγου οι άνθρωποι επικοινωνούν μεταξύ τους, εκφράζουν τις σκέψεις και τα συναισθήματα τους, ανταλλάσσουν απόψεις και ιδέες. Επίσης, επιτυγχάνεται η συμφιλίωση, εξασφαλίζεται η συναίνεση και η ειρηνική επίλυση των διαφορών. **Όπως μια αλυσίδα** που έχει γερούς κρίκους δεν διασπάται, **έτσι και μια κοινωνία** που εφαρμόζει τις αρχές και τους κανόνες του ειλικρινούς και εποικοδομητικού διαλόγου είναι αρραγής και δεν κινδυνεύει να διασπαστεί.

Ασκήσεις

1. Να αναλυθεί η δομή και οι τρόποι ανάπτυξης των παρακάτω παραγράφων:

α. Οι σημερινοί νέοι κατατρύχονται από πολλαπλές αντιφάσεις. Φυσικά, η εποχή μας τους παρέχει πιο άνετη, πιο ελεύθερη, πιο «κοσμοπολιτική» ζωή με πολύ περισσότερες δυνατότητες και ευκαιρίες μόρφωσης, επικοινωνίας, ψυχαγωγίας παρά η μεσοπολεμική και ανάμεσα μεταπολεμική Ελλάδα, η αφανισμένη με πολέμους, εμφυλίους, η «επαρχιώτικη» Ελλάδα με τις προλήψεις και προκαταλήψεις της, τις απαγορεύσεις και τις καταπιέσεις που μάστιζαν τη νεολαία του καιρού εκείνου.

β. Ίσως θα έπρεπε από την αρχή να υπογραμμίσουμε ότι η κλωνοποίηση στον άνθρωπο θα αφορούσε μόνο την αντιγραφή του

γενετικού υλικού και όχι το σύνολο της ουσίας του ανθρώπου.... Και αυτό γιατί ο άνθρωπος είναι κάτι πολύ περισσότερο από τα γονίδια του. Είναι μια μοναδικότητα που το κληρονομικό του υλικό αναπτύσσεται σε αλληλεπίδραση με το περιβάλλον. Ακόμη, το παιδί που γίνεται ολοκληρωμένος άνθρωπος δεν φέρει μόνο τις βιολογικές συνταγές των γονιδίων του, ούτε μόνο τις επιδράσεις του περιβάλλοντος. Αλλά επίσης και την συλλογική μνήμη όλης της ανθρωπότητας μέσα από τις προφορικές παραδόσεις και τον πλούτο που είναι μέσα στα βιβλία όλου του κόσμου. Είτε λέγονται αρχαίες τραγωδίες, είτε λέγονται επιστημονικές ανακαλύψεις. Αυτό είναι που μας επιτρέπει να πούμε κατά την έκφραση του Ζαν Πώλ Σάρτρ ότι «ο κάθε άνθρωπος είναι φτιαγμένος από όλους τους ανθρώπους».

γ. Σε όσες κοινωνίες επικράτησε ο άκρατος ατομικισμός, παρατηρήθηκε στασιμότητα, παρακμή, εκμετάλλευση, αποδυνάμωση του συνόλου, ηθική κατάπτωση. Ο ατομικισμός ως κοσμοθεωρία αποδίδει απόλυτη αξία στο μεμονωμένο άτομο σε αντιπαράθεση με την κοινωνία. Στην καθημερινή ζωή εκφράζεται με συγκεκριμένη συμπεριφορά. Τέτοια άτομα επιδιώκουν με κάθε μέσο την ικανοποίηση του ατομικού συμφέροντος. Δεν διστάζουν να βλάψουν το σύνολο, προκειμένου να επωφεληθούν οι ίδιοι. Η απληστία και η αρπακτικότητα τους δεν έχουν όρια. Ακόμα και όταν τα πάντα γκρεμίζονται γύρω τους, προσπαθούν να εκμεταλλευτούν τη γενική συμφορά και να αποκομίσουν κέρδη.

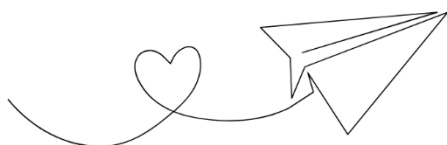
δ. Η διαφήμιση επιδρά αρνητικά και στην ωρίμανση της συνείδησης του καταναλωτή. Οδηγεί στην άμβλυση της επίγνωσης της θέσης που αυτός κατέχει στο συγκεκριμένο σύστημα παραγωγής. Αναπτύσσει τις προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενός τεχνητού κλίματος εφορίας, μικρής διάρκειας αλλά επαναλαμβανόμενου, μέσα από την ατελείωτη ποικιλία των διαφημιζόμενων προϊόντων που υπόσχονται «ότι θα γίνει κάποιος που δεν πρόκειται να γίνει».

ε. Η σύγκρουση του ανδρόγυνου είναι αναπόφευκτη. Οι διαμάχες και ο ανταγωνισμός δηλητηριάζουν την καθημερινή ζωή. Ο αλληλοσεβασμός, η στοργή και η αλληλοκατανόηση παραχωρούν σιγά-σιγά τη θέση τους στην εχθρότητα, στη μνησικακία και τελικά στην αδιαφορία. Όσον αφορά τους θεατές αυτές της «μάχης», τα μικρά παιδιά αποκτούν όλο και περισσότερα ψυχικά τραύματα, ενώ πολύ συχνά διαμορφώνουν προβληματική συμπεριφορά. Είναι τα τραγικά θύματα της ανωριμότητας των γονιών τους. Η ανισοτιμία, συνεπώς, άντρα και γυναίκας, στο πλαίσιο της οικογένειας, έχει στις μέρες μας καταλυτικές επιπτώσεις, εφόσον η γυναίκα διεκδικεί ίσα δικαιώματα χωρίς να εισακούεται.

στ. Όσο και αν φαίνεται παράδοξο, ο διανοούμενος μοιάζει με φάρο. Ο φάρος δείχνει την πορεία που θα ακολουθήσουν τα πλοία. Τα προειδοποιεί ότι στην συγκεκριμένη περιοχή υπάρχουν επικίνδυνα σημεία που μπορεί να προκαλέσουν ναυτική τραγωδία. Με ανάλογο τρόπο, ο διανοούμενος αποτελεί πνευματικό φάρο για τον άνθρωπο. Ως φωτοδότης, δείχνει στον άνθρωπο τον δρόμο της αρετής, τον δρόμο των αξιών και των ιδανικών. Τους προειδοποιεί/ διαφωτίζει για τους σκοπέλους της σύγχρονης ζωής: τον καταναλωτισμό, το ρατσισμό, το δίκαιο της πυγμής.

ε. Αξιοπρόσεχτη παρατήρηση. Δεν αληθεύει, όμως, στη δική μας εποχή. Γιατί σήμερα και τα παιδιά είναι πολύ διαφορετικά από άλλοτε, και ο αέρας, το κλίμα του σχολείου έχει αλλάξει. Παλαιότερο, ο καθηγητής περίμενε να φωτιστεί αποκλειστικά και μόνο από το δάσκαλό του. Σήμερα, οι πηγές των πληροφοριών έχουν πολλαπλασιαστεί σε βαθμό εκπληκτικό και οι κρουνοί τους (η εφημερίδα, το περιοδικό, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση) ρέουν μέσα στο σπίτι. Μπορεί, λοιπόν, ο μαθητής ανάλογα με τη δύναμη και την όρεξή του να προμηθεύεται ελεύθερα και απεριόριστα «ειδήσεις» από όλες τις περιοχές της ανθρώπινης περιέργειας. ιστορικές, γεωγραφικές, βιολογικές, ανθρωπολογικές, φυσικής, χημείας, κοσμογραφίας, ηλεκτρολογίας, κάθε λογής «τεχνικής».

Η ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ (ΘΕΜΑ 3')

Τα φύλα στη Λογοτεχνία - Κοινωνικά στερεότυπα

1. Ένας νέος (μια νέα) της ανώτερης τάξης δεν επιτρεπόταν να παντρευτεί μια φτωχή γυναίκα (έναν φτωχό άντρα) του λαού, αλλά επιβαλλόταν να πάρει για σύζυγό του (της) κάποια από τη δική του (της) τάξη.
2. Προορισμός της γυναίκας είναι ο γάμος και η μητρότητα και έπρεπε τα κορίτσια να παντρεύονται νωρίς (διαφορετικά αυξανόταν ο κίνδυνος να «μείνουν στο ράφι»). Ο λόγος που έπρεπε να παντρευτούν νωρίς ήταν ότι οι κακουχίες γέννησης και ανατροφής των παιδιών τις γέραζαν πρόωρα. Δηλαδή, έπρεπε να παντρευτεί νωρίς αλλά να είναι και μικρότερη από τον άντρα της. Το αντίθετο θα είχε σαν αποτέλεσμα να χαλαρώσουν σε λίγο οι δεσμοί αγάπης μεταξύ τους.
3. Ο γάμος προσέδιδε σε μια γυναίκα κοινωνικό κύρος και ανέβαζε τη θέση της σε σχέση με τις άλλες που παρέμεναν ανύπαντρες.
4. Με το γάμο η γυναίκα νοικοκυρεύεται, φρονιμεύει και δεν ασχολείται με ζητήματα που δεν της ταιριάζουν.
5. Σημαντικό ήταν να αποκατασταθεί το κορίτσι με κάποιον που να έχει καλές συστάσεις και τη δυνατότητα να συντηρήσει τη μέλλουσα οικογένειά του. Ο άντρας ήταν υπεύθυνος για τη συντήρηση της οικογένειας και, άρα, κατάλληλος για γάμο ήταν όποιος είχε αποκατασταθεί οικονομικά και ενέπνεε αίσθημα σιγουριάς και ασφάλειας.
6. Οι μητριές και οι πατριοί είναι αυστηροί απέναντι στα θετά τους παιδιά, δεν τους δείχνουν στοργή και αγάπη και μπορεί ακόμα να τους φέρονται με σκληρότητα και να τα κακομεταχειρίζονται.
7. Μια γυναίκα που χάνει τον άντρα της πρέπει να μείνει πιστή στη μνήμη του και να αφοσιώνεται στα παιδιά της. Ήταν πολύ δύσκολο για μια γυναίκα χήρα να ξαναφτιάξει τη ζωή της. Είχε να αντιμετωπίσει την κριτική του κόσμου, που έλεγχε την ηθική της

αλλά και τη νοοτροπία των αντρών που ήθελαν γυναίκες νέες, όμορφες, ευκατάστατες αλλά και αγνές.

8. Ένας άντρας δεν πρέπει να μένει μόνος ούτε αν είναι χήρος. Θα πρέπει να παντρεύεται για να φροντίζει η νέα γυναίκα τον ίδιο και τα παιδιά του.

9. Οι γυναίκες δεν είναι δυναμικές και αποφασιστικές, δεν παίρνουν πρωτοβουλίες και είναι γενικά ανασφαλείς. Θέλουν πάντα κάποιον να τις προστατεύει. Είναι κατώτερα όντα, χωρίς δικαιώματα. Θεωρούνταν το «ασθενές φύλο».

10. Μια παραδοσιακή γυναίκα κοίταζε μόνο το σπίτι της. Κύριο μέλημά της ήταν η φροντίδα του σπιτιού και της οικογένειας. Βασικές αρετές της ήταν να είναι αφοσιωμένη σύζυγος, σωστή μητέρα, προκομμένη νοικοκυρά, καλή μαγειρίσσα, χρυσοχέρα, φιλόξενη. Η μόρφωση δεν ήταν αναγκαία. Ακολουθούσε τις αποφάσεις του άντρα της χωρίς να παρεμβαίνει και ανεχόταν τις ιδιοτροπίες του και ίσως την κακή του συμπεριφορά. Δεν είχε απαιτήσεις και δεν έπρεπε να είναι καλομαθημένη.

11. Η μεγαλύτερη αρετή μιας γυναίκας είναι η τιμή της, η αγνότητά της.

12. Δεν επιτρεπόταν ανύπαντρες κοπέλες να συναντιούνται ή να μιλούν με άντρες μόνες τους χωρίς την παρουσία κάποιου προσώπου της οικογένειάς τους. Κάτι τέτοιο θα αμαύρωνε την υπόληψή τους και θα δυσκόλευε έναν επικείμενο γάμο.

13. Η επιλογή συζύγου έπρεπε να γίνεται από τους γονείς της κοπέλας, με προξενιό, ενώ η ίδια δεν έχει το δικαίωμα να εκφράσει τη γνώμη της. Όφειλε να υποτάσσεται στη βούληση των γονιών της, να παραγκωνίζει τα συναισθήματά της και να συμβιβάζεται σ' έναν γάμο μ' έναν άντρα που δεν αγαπά ακόμα κι αν έτσι καταδικαζόταν σε μια ζωή δυστυχισμένη και θλιβερή.

14. Το προξενιό ήταν ο συνηθισμένος τρόπος για την ένωση δύο νέων. Ως προξενητής επιλεγόταν ένα ηλικιωμένο πρόσωπο, με κοινωνικό κύρος και υπόληψη, που υπερτόνιζε τα προτερήματα του ανθρώπου που εκπροσωπούσε για να πετύχει το σκοπό του. Πολλές φορές, αν πετύχαινε η δουλειά, έπαιρνε ανταμοιβή για τις υπηρεσίες

του. Συνήθως, αυτό το ρόλο αναλάμβαναν γυναίκες, καθώς θεωρούνταν πιο καλές στα λόγια, πιο διπλωμάτισσες και με την ικανότητα να ελίσσονται ώστε να πετύχει το προξενιό, σε αντίθεση με τους άντρες που θεωρούνταν πιο ευθείς και ντόμπροι.

15. Η προίκα καθόριζε τη ζωή της γυναίκας. Τα κορίτσια που δεν διέθεταν προίκα έμεναν ανύπαντρα (πράγμα που επικρινόταν κοινωνικά) ή αναγκάζονταν να συμβιβαστούν σ' ένα γάμο μ' έναν άντρα πολύ κατώτερο των προσδοκιών τους. Η προίκα μπορεί να περιλαμβάνει ασπρόρουχα (σεντόνια, μαξιλάρια, πετσέτες, εσώρουχα, κάλτσες κτλ), ζωντανά (πρόβατα και γελάδια), σπίτι, χωράφι αλλά και μετρητά (σε λίρες). Η συμφωνία επισφραγιζόταν με συμβόλαιο, το προικοσύμφωνο, μεταξύ των δύο συμπεθέρων. Ο γάμος λοιπόν ξέπεφτε συχνά σε επίπεδο συναλλαγής. Σήμερα, ο θεσμός έχει καταργηθεί με νόμο. Επιβιώνει βέβαια ακόμα αλλά με τη μορφή οικονομικής βοήθειας προς το γιο ή την κόρη.

16. Υπήρχε το στερεότυπο του αυταρχικού πατέρα-αφέντη, που είναι ο αρχηγός της οικογένειας και ορίζει τις ζωές των μελών της, τα οποία οφείλουν να υποτάσσονται στο θέλημά του. Μετά από αυτόν την πιο ισχυρή θέση στην οικογένεια έχουν οι γιοι.

17. Θεωρούνταν ανεπίτρεπτο για μια γυναίκα να έχει ερωτικές, ολοκληρωμένες σχέσεις με έναν άντρα έξω από το πλαίσιο του γάμου. Κάτι τέτοιο προσέβαλε την τιμή και την αξιοπρέπεια και της ίδιας και της οικογένειάς της και προκαλούσε την κοινωνική κατακραυγή και την απαξίωση. Ο μόνος τρόπος για να αποκατασταθεί η τιμή της κοπέλας και της οικογένειας ήταν να την παντρευτεί ο άντρας που την εξέθεσε. Αν αυτό δεν συνέβαινε, η κοπέλα δεν είχε πολλές πιθανότητες να παντρευτεί με κάποιον άλλον, ενώ είχε να αντιμετωπίσει και την οργή του πατέρα και των αδελφών της.

18. Το στερεότυπο του ιδανικού γαμπρού: να έχει νιάτα και ομορφιά, για να προκαλέσει συναισθήματα αγάπης σε μια κοπέλα, να διαθέτει οικονομική άνεση και κοινωνική δύναμη, για να προσφέρει στην οικογένειά του μια άνετη και αξιοπρεπή ζωή, με κοινωνικό κύρος και σεβασμό, να προέρχεται από την πόλη, για να έχει συμπεριφορά που

θα διακρίνεται από λεπτότητα και ευγένεια, δείγματα μόρφωσης και καλής διαγωγής.

19. Οι γυναίκες (συνήθως της πόλης) θεωρούνταν αισθηματικά άστατες και άπιστες, ικανές να προκαλέσουν σ' έναν άντρα αφάνταστο πόνο ή να τον οδηγήσουν ακόμα και στην καταστροφή.

20. Μία από τις προσφιλείς και χαρακτηριστικές ασχολίες των γυναικών ήταν το κουτσομπολιό. Ήταν μια διέξοδος από την ανία της μονότονης καθημερινότητας. Το κουτσομπολιό υπάρχει και στις μέρες μας (στην επαρχία αλλά και στα αστικά κέντρα). Πολλοί ασχολούνται με την ιδιωτική ζωή των άλλων, κυρίως διάσημων και πλούσιων, τάση που καλλιεργείται ιδιαίτερα από τη βιομηχανία του θεάματος (π.χ. κουτσομπολίστικα περιοδικά, εκπομπές, στήλες σε εφημερίδες κ.λπ.).

21. Υπάρχει το κοινωνικό στερεότυπο του άντρα που καταφεύγει στο ποτό ως μια διέξοδο στα προβλήματα που αντιμετωπίζει.

22. Ο γιος έπρεπε να συνδράμει τους γονείς του στο καθήκον που είχαν να προικίσουν και να παντρέψουν τις κόρες τους. Δεν έπρεπε να παντρευτεί πριν αποκαταστήσει τις αδερφές του. Γενικά, έπρεπε να υπάρχει τάξη. Και τα κορίτσια έπρεπε να παντρευτούν με τη σειρά και όχι πρώτα η μικρότερη.

23. Οι γυναίκες ήταν πιο θρησκόληπτες και επιρρεπείς σε δεισιδαιμονικές αντιλήψεις (πίστευαν σε μάγια και μαγανείες).

24. Τα κορίτσια είναι συμφορά για μια οικογένεια, ενώ τα αγόρια ευλογία γιατί τα αγόρια: α) έφερναν προίκα, β) ήταν εργατικά χέρια, γ) συνέχιζαν το όνομα της οικογένειας.

25. Ο άντρας έχει την ευθύνη για τη συντήρηση της οικογένειας. Ήταν επομένως υποτιμητικό για έναν άντρα να τον συντηρεί η γυναίκα του είτε μέσω της περιουσίας της, την οποία είχε λάβει ως προίκα, είτε με την εργασία της.

26. Γνώρισμα των γυναικών είναι η φιλαρέσκεια για να προκαλούν το αντρικό ενδιαφέρον. Η φιλαρέσκεια είναι το αμυντικό όπλο των γυναικών κατά της απιστίας των αντρών τους. Επιδιώκουν, δηλαδή, μ' αυτήν να αποτρέψουν την απιστία εκείνων.

27. Το στερεότυπο της μάνας που βάζει σε πρώτη μοίρα το καλό και την ευτυχία του παιδιού της, θυσιάζοντας για χάρη του τις δικές της επιθυμίες και ανάγκες.
28. Το στερεότυπο του άντρα που είναι δυναμικός και αποφασιστικός και δεν υποκύπτει σε συναισθηματισμούς για να κάνει αυτό που θέλει ή θεωρεί σωστό.
29. Το στερεότυπο του άντρα που είναι κτητικός απέναντι στη γυναίκα του, δεν την εμπιστεύεται και θέλει να ελέγχει κάθε κίνησή της.
30. Ο άντρας μπορεί να έχει ερωτικές περιπέτειες χωρίς να θεωρείται επιλήψιμο.
31. Το πρωτότοκο κορίτσι υπηρετούσε όλη την οικογένεια κι αναλάμβανε και τη φροντίδα των μικρότερων αδελφών της.
32. Το στερεότυπο της Ελληνίδας μητέρας που σε δύσκολες, κρίσιμες στιγμές επιδεικνύει αξιοθαύμαστο ψυχικό σθένος, γενναιότητα και αίσθημα ευθύνης και στέκεται ισάξια δίπλα στους άντρες αγωνιστές.
33. Οι άντρες έχουν το χαρακτηριστικό της δύναμης με την έννοια της σωματικής δύναμης αλλά και με την έννοια της δυναμικότητας και της αντοχής σε δυσκολίες, εμπόδια, δυσχερείς καταστάσεις.
34. Τα αγόρια ελκύονται από την περιπέτεια, το άγνωστο και τον κίνδυνο, είναι ανήσυχα πνεύματα, σε αντίθεση με τα κορίτσια που επιζητούν το σίγουρο, το βέβαιο, το ασφαλές.
35. Η μάνα έχει κυρίως την ευθύνη να δώσει σωστή ανατροφή στα κορίτσια και να τους διδάξει να σέβονται τις ηθικές αρχές και τις αξίες.
36. Η ομορφιά, και μάλιστα η ξεχωριστή και σπάνια, ήταν βασικό προτέρημα για μια γυναίκα.

Οι αφηγηματικοί τρόποι

Αφήγηση ή διήγηση

Ο αφηγητής αποκλείει την αυτοτελή αναφορά στο λόγο των άλλων προσώπων. Πρόκειται για έναν απρόσωπο αφηγητή που αφηγείται με τη δική του φωνή, καθώς έχει ενσωματώσει στη ροή του λόγου του όλες τις άλλες φωνές που περιέχονται στη αφηγηματική ύλη, αποκλείοντας την κατά λέξη αναφορά στο λόγο άλλων προσώπων.

- τρίτο πρόσωπο

- εστίαση ενός “παντογνώστη παρατηρητή”, ο οποίος φαίνεται να γνωρίζει τα πάντα για την ιστορία και τα πρόσωπα που συμμετέχουν.

Μίμηση

Ένα πλαστό πρόσωπο αφηγείται την ιστορία συνήθως σε α’ πρόσωπο. Είναι μια τεχνική που προέρχεται από το θέατρο.

Περιγραφή

Γνωστός αφηγηματικός τρόπος ήδη από τα Ομηρικά Έπη. Ο συγγραφέας παρουσιάζει ένα πρόσωπο, ένα αντικείμενο ή μια κατάσταση χρησιμοποιώντας πληθώρα επιθέτων και τοπικών προσδιορισμών. Μια περιγραφή μπορεί να είναι ρεαλιστική, πλαστή ή μικτή.

Διάλογος

Πρόκειται για τη συνομιλία μεταξύ των λογοτεχνικών προσώπων. Προσφέρει θεατρικότητα και ζωντάνια, δίνει τη δυνατότητα να σκιαγραφηθεί η προσωπικότητα και η ψυχοσύνθεση των ηρώων.

Εσωτερικός μονόλογος

Εστιάζει στη ροή των σκέψεων ενός πρωταγωνιστή. Πρόκειται για συναισθήματα, σκέψεις, αναμνήσεις, μελλοντικές προβολές με εσωτερική ή συνειρμική συνοχή.

Ελεύθερος πλάγιος λόγος

Πρόκειται για την ενδιάμεση μορφή ανάμεσα στον ευθύ και τον πλάγιο λόγο. Ο αφηγητής έχει τη δυνατότητα να παρουσιάσει τα συναισθήματα και τις σκέψεις ενός προσώπου στον αναγνώστη χωρίς να «μιλήσει» το ίδιο.

Σχόλιο

Είναι η παρεμβολή σχολίων, σκέψεων, γνωμών του αφηγητή. Δίνει την εντύπωση ότι κάνει έναν διάλογο με τον αναγνώστη και του ζητά να εστιάσει σε κάποια συγκεκριμένη πτυχή της ιστορίας.

Ο χρόνος

Ο χρόνος της ιστορίας/των γεγονότων

Είναι ο πραγματικός χρόνος κατά τον οποίο πραγματοποιούνται τα γεγονότα που συνιστούν την ιστορία της αφήγησης. Πρόκειται, δηλαδή, για την φυσική διαδοχή των γεγονότων.

Ο χρόνος της αφήγησης (ή αφηγηματικός χρόνος)

Είναι η παρουσίαση των γεγονότων από τον αφηγητή. Συνήθως, πραγματοποιείται με διαφορετική χρονική σειρά, διάρκεια ή και συχνότητα απ' ό,τι διαδραματίζονται κανονικά στον χρόνο της ιστορίας.

Ο χρόνος της αφήγησης καθορίζεται από:

A. τη χρονική σειρά:

Τη σειρά εμφάνισης των γεγονότων μέσα στο αφήγημα σε σχέση με τη σειρά διαδοχής τους μέσα στην ιστορία.

Είδη χρονικής σειράς

α) ομαλή-γραμμική: όταν οι δυο σειρές (ιστορία και αφήγημα) συμβαδίζουν.

β) *in medias res*: όταν η αφήγηση ξεκινά από τη μέση (ή από κάποιο σημείο) της ιστορίας. Έτσι η αφήγηση αποκτά μεγαλύτερο ενδιαφέρον.

γ) αφήγηση με αναχρονίες: αναδρομές/αναλήψεις και προλήψεις/πρόδρομες αφηγήσεις.

Β. την αφηγηματική ταχύτητα:

Τέσσερις κατηγορίες αφηγηματικού ρυθμού ή ταχύτητας (Genette):

α) σκηνή: ισοχρονία ανάμεσα στην ιστορία και την αφήγηση (XA=XI).

β) παράλειψη/έλλειψη: ανισοχρονία, όπου ένα τμήμα της ιστορίας, που οπωσδήποτε είχε κάποια διάρκεια, αποσιωπάται εντελώς από την αφήγηση.

γ) περίληψη/σύνοψη: ανισοχρονία, όπου ένα τμήμα της ιστορίας συνοψίζεται και παρουσιάζεται περιληπτικά.

δ) παύσεις: ακινητοποίηση της ιστορίας που αντιπροσωπεύει τη μεγαλύτερη πιθανή επιβράδυνση. Η ιστορία διακόπτεται απότομα και συνεχίζεται με τη μορφή παρεκβάσεων, π.χ. περιγραφές τοπίων.

Γ. τη χρονική συχνότητα:

αφορά στη σχέση μεταξύ του αριθμού εμφανίσεων ενός γεγονότος μέσα στην ιστορία και του πόσες φορές μνημονεύεται αυτό το γεγονός μέσα στο αφήγημα.

Ο μοναδικός αφηγητής: διηγείται μια φορά αυτό που συνέβη μια φορά.

Ο επαναληπτικός αφηγητής: διηγείται περισσότερες από μια φορές αυτό που συνέβη μια.

Ο συμπυκνωτικός αφηγητής: διηγείται μια φορά αυτό που συνέβη πολλές.

Το είδος του αφηγητή και η εστίαση

Είδος αφηγητή ανάλογα με τη συμμετοχή του στα γεγονότα:

Ομοδιηγητικός αφηγητής: Ο αφηγητής αυτού του είδους αποτελεί ένα από τα πρόσωπα της ιστορίας. Μπορεί να είναι είτε ο πρωταγωνιστής της ιστορίας, ο βασικός, δηλαδή, ήρωας, είτε ένα από τα δευτερεύοντα πρόσωπα. Σε περίπτωση που ο αφηγητής αυτός είναι ο πρωταγωνιστής της ιστορίας, τότε χαρακτηρίζεται αυτοδιηγητικός.

Ετεροδιηγητικός αφηγητής: Ο αφηγητής αυτού του είδους αφηγείται μια ιστορία στην οποία δεν έχει καμία συμμετοχή. Αφηγείται συνήθως σε τρίτο πρόσωπο και συμπίπτει με τον «παντογνώστη αφηγητή».

Είδος αφηγητή ανάλογα με την οπτική γωνία:

Αφηγητής-Θεός: Είναι ο παντογνώστης αφηγητής που εποπτεύει τα πάντα, αλλά δεν μετέχει στη δράση, δεν είναι δηλαδή ένα από τα πρόσωπα της ιστορίας.

Αφηγητής-άνθρωπος: Ο αφηγητής αυτού του είδους έχει περιορισμένη γνώση των πραγμάτων, εφόσον γνωρίζει τόσα μόνο όσα μπορεί να γνωρίζει ένα από τα πρόσωπα της ιστορίας.

Είδος αφηγητή ανάλογα με το αφηγηματικό επίπεδο στο οποίο ανήκει:

Εξωδιηγητικός αφηγητής: Εξωδιηγητικός ονομάζεται ο κύριος αφηγητής της ιστορίας -αφηγητής πρώτου βαθμού- ο οποίος είτε διηγείται μια ιστορία στην οποία δεν έχει συμμετοχή εξωδιηγητικός/ετεροδιηγητικός, είτε τη δική του ιστορία εξωδιηγητικός-ομοδιηγητικός.

Ενδοδιηγητικός αφηγητής: Ενδοδιηγητικός ονομάζεται ο αφηγητής που αποτελεί πρόσωπο της κύριας ιστορίας και μέσα στο πλαίσιο αυτής διηγείται μια άλλη εγκιβωτισμένη ιστορία, και κατ' αυτό τον τρόπο γίνεται αφηγητής δεύτερου βαθμού. Η εγκιβωτισμένη αυτή ιστορία μπορεί να αφορά το ίδιο το πρόσωπο, οπότε να λειτουργεί ως ομοδιηγητικός αφηγητής, ή να αποτελεί μια ιστορία στην οποία δεν έχει καμία προσωπική συμμετοχή, οπότε να λειτουργεί ως ετεροδιηγητικός αφηγητής.

Οπτική γωνία

Η έννοια της οπτικής γωνίας αφορά το «ποιος βλέπει» την ιστορία, μέσα, δηλαδή, από τα μάτια ποιου προσώπου παρακολουθούμε τα γεγονότα.

Εστίαση

Η εστίαση σχετίζεται με την απόσταση που παίρνει ο αφηγητής από τα πρόσωπα της αφήγησης.

Αφήγηση χωρίς εστίαση (μηδενική εστίαση): Σε μια τέτοια αφήγηση ο αναγνώστης έχει πρόσβαση σε κάθε πιθανή πληροφορία είτε αυτή αφορά τις σκέψεις των ηρώων είτε των γεγονότων. Ο αφηγητής είναι παντογνώστης και γνωρίζει περισσότερα από οποιοδήποτε πρόσωπο της ιστορίας.

Αφήγηση με εσωτερική εστίαση: Η θέαση της ιστορίας είναι περιορισμένη και ανήκει σε ένα από τα πρόσωπα του έργου. Η εστίαση αυτού του είδους μπορεί να είναι: «σταθερή», με το σύνολο του αφηγηματικού υλικού να δίνεται από ένα μόνο πρόσωπο, «μεταβλητή», με εναλλαγή των προσώπων που αφηγούνται, και «πολλαπλή», με το ίδιο γεγονός να παρουσιάζεται από διάφορα πρόσωπα της ιστορίας.

Αφήγηση με εξωτερική εστίαση: Σε αυτού του είδους την αφήγηση ο αφηγητής «λέει» λιγότερα από όσα πιθανώς γνωρίζει κάποιο από τα αφηγηματικά πρόσωπα, ως εκ τούτου, οι ήρωες της ιστορίας δρουν χωρίς ο αναγνώστης να έχει πρόσβαση στις σκέψεις ή στις προθέσεις τους. Πρόκειται για ένα είδος αφήγησης που επιλέγεται σε αστυνομικά μυθιστορήματα και έργα μυστηρίου.

Το συγκείμενο

Συγκείμενο είναι το πλαίσιο αναφοράς του λογοτεχνικού έργου, δηλαδή τα ιστορικά, κοινωνικά και βιογραφικά/ιδεολογικά δεδομένα των συνθηκών της παραγωγής του.

Τα στοιχεία του πραγματικού κόσμου που αναπαριστώνται στα λογοτεχνικά κείμενα αποτελούν το συγκείμενό τους και συμβάλλουν στην ερμηνεία τους. Τέτοια στοιχεία είναι, μεταξύ άλλων, η χωρο-χρονική τοποθέτηση (πού και πότε εκτυλίσσεται αυτό που διαβάζουμε), οι ιστορικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες του χρόνου συγγραφής, η πολιτεία και το δίκαιο της (άγραφο ή γραπτό), ο πολιτισμός, η κουλτούρα και η θρησκεία, όπως μετουσιώνονται σε διαδεδομένες αντιλήψεις, παραδόσεις και ήθη.

Τα πρόσωπα

Το πρόσωπα μπορεί να είναι κύρια ή δευτερεύοντα ανάλογα με το πόσο συμμετέχουν στη βασική δράση του έργου (διήγημα, μυθιστόρημα, νουβέλα).

- Τα κύρια πρόσωπα είναι οι ήρωες του έργου.
- Ο κεντρικός χαρακτήρας ονομάζεται πρωταγωνιστής.
- Συχνά υπάρχουν πολλοί πρωταγωνιστές που συμπληρώνουν ο ένας τον άλλον.

Γλώσσα

Η Γλώσσα είναι ένας κωδικός – εργαλείο, βασικός ενδιάμεσος στις ανθρώπινες σχέσεις, ένα σύστημα σημείων ορισμένης μορφής, με τα οποία επιτυγχάνεται η επικοινωνία μεταξύ των κοινωνικών μελών.

Προφορά – αξία της γλώσσας:

1. Είναι μοχλός επικοινωνίας, μέσο έκφρασης σκέψεων και συναισθημάτων. Ο λόγος = ενδιάθετος + έναρθρος (για τον έναρθρο είναι αναγκαία η ύπαρξη γλωσσικού κώδικα).
2. Αποτελεί μέσο κοινωνικοποίησης: Μέσα από αυτήν ο άνθρωπος αποκτά κοινωνική ταυτότητα, προσδιορίζεται κοινωνικά, υπερβαίνει την υπαρξιακή μοναξιά του.
3. Συνιστά μέσο εξανθρωπισμού, καθώς βοηθά τον άνθρωπο να πιστοποιήσει την ύπαρξή του, να επιβεβαιώσει τον εαυτό του, να ανακαλύψει την ταυτότητά του. Όλα αυτά τα πετυχαίνει μέσω του διαλόγου, του οποίου η γλώσσα αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση και εργαλείο. -> Μας βοηθάει να προσεγγίσουμε τον συνάνθρωπο και να τον γνωρίσουμε. Έτσι, οδηγούμαστε στην αυτογνωσία.
4. Είναι μοχλός σκέψης και όργανο μάθησης. Ο άνθρωπος αδυνατεί να σκεφτεί ποιοτικά δίχως τη γλώσσα (αφού σκέφτεται με φθόγγους, με λέξεις) ενώ επιπλέον η ίδια η γλώσσα τον βοηθά να οδηγηθεί σε οποιαδήποτε μάθηση και τελικά στην επιστημονική και καλλιτεχνική δημιουργία.
5. Είναι το πρωτογενές υλικό των κοινωνικών δεσμών, εκφράζει την ιστορία, τη φυσιογνωμία ενός λαού. Πάνω σ' αυτήν υπάρχουν τα χνάρια του παρελθόντος του. Έτσι η κοινή γλώσσα βοηθά έναν λαό να διαμορφώσει εθνική συνείδηση και αποτελεί τον συνεκτικό κρίκο της κοινωνικότητάς του, αφού είναι φορέας της ιστορικής μνήμης του.
6. Αποτελεί δείκτη πολιτιστικής στάθμης και παιδείας.

Στοιχεία που επηρεάζουν τη λειτουργία της γλώσσας: Το κάθε κοινωνικό μέλος τη χειρίζεται διαφορετικά, χαρακτηρίζεται από την ιδιόλεκτό του την οποία καθορίζουν: το κοινωνικό περιβάλλον, η οικογένεια, η μόρφωσή του, το επάγγελμα, ο χώρος που διαμένει (σε κάποια μέρη επικρατούν συγκεκριμένες διάλεκτοι) και άλλα στοιχεία, άμεσα συνδεδεμένα με τον τρόπο ζωής του.

Συμπερασματικά: Η γνώση και ο σωστός χειρισμός της γλώσσας είναι βασικά και θεμελιακά για κάθε περαιτέρω μάθηση και προβληματισμό. Από αυτά τα στοιχεία εξαρτάται ο βαθμός της πνευματικής ανάπτυξης του ατόμου. Είναι επομένως δικαίωμα αλλά και χρέος κάθε ανθρώπου σωστά ενταγμένου μέσα στην κοινωνία η απόκτηση πλήρους και ουσιαστικής γλωσσικής παιδείας. Είναι όμως και χρέος της πολιτείας να προσφέρει μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα τις δυνατότητες και τους τρόπους για να αποκτήσουν όλοι ανεξάρτητα οι πολίτες αυτή τη γλωσσική κατάρτιση, που θα επιτρέψει να ανοιχτούν οι δρόμοι για μια γενικότερη πολιτιστική ανάπτυξη.

Διαπίστωση του προβλήματος: Παρά ταύτα στις μέρες μας → κρίση στη γλώσσα Στοιχεία που το προδίδουν: - Συρροή ξένων λέξεων και αναφομοιώτων συντάξεων. - Βιασμοί της γλώσσας, αλλοιώσεις σε λεξιλόγιο και σύνταξη - Λεξιπενία (λεξιλογική φτώχεια) → συνεχής χρήση κοινότυπων λέξεων και παραγκωνισμός του γλωσσικού πλούτου, κενολογία - Αποσύνδεση και απόσταση από την αρχαία μορφή της γλώσσας, που διαφυλάσσει τις ρίζες και τις αρχές της. - Μαζοποιημένη, τυποποιημένη έκφραση που εκφυλίζει τη γλώσσα.

Αίτια του φαινομένου:

1. Έλλειψη πνευματικότητας → αντιπνευματική και υλιστική εποχή, χρησιμοθηρική αντίληψη ζωής, με αποτέλεσμα η γλώσσα να εκτοπίζεται και να εκφυλίζεται.
2. Έλλειψη επαρκούς καλλιέργειας, σωστής παιδείας (εποχή άκρατου υλικού ευδαιμονισμού) πεδίο προϊόντων υποκουλτούρας

→ απομάκρυνση από το ποιοτικό ανάγνωσμα → γλωσσική φθορά, λεξιπενία

3. Πλήρης επικράτηση της εικόνας, που αντιμάχεται τον λόγο, καταργεί το βιβλίο και φτωχαίνει τη σκέψη (εποχή των ηλεκτρονικών υπολογιστών, της τηλεόρασης). Ιδίως οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές προωθούν τη χρήση μιας γλώσσας περιορισμένης, σχεδόν συνθηματικής.

4. Φθορά της γλώσσας μέσα από τα Μ.Μ.Ε. που την κωδικοποιούν στα πλαίσια της οικονομίας χρόνου και δεν αφήνουν να ξετυλιχτεί ο λεξιλογικός της πλούτος.

5. Ο πολιτιστικός ιμπεριαλισμός (=επεκτατισμός) με κύριο όργανό του τη γλώσσα, επιβάλλει ασύστολα πρότυπα ζωής, αλλοιώνει πλήθος παραδοσιακών και μορφωτικών στοιχείων και υποδουλώνει την εθνική συνείδηση. Όλη αυτή η διαδικασία σε συνδυασμό με την ξενομανή και πολιτιστικά υποτελή νοοτροπία του νεοέλληνα οδηγούν στο γλωσσικό αφανισμό.

6. Εκείνο που κυρίως επιδρά στη γλώσσα είναι το κλίμα της ταχύτητας (έλλειψη χρόνου για γλωσσική ανάπτυξη), της μοναξιάς και της συνεχούς επαφής με τις μηχανές. Όλα αυτά οδηγούν σε έλλειψη διαλόγου, ανθρώπινης επικοινωνίας, που εξυψώνει και καταξιώνει τη γλώσσα, μέσα στη γενικότερη αλλοτρίωση και κρίση των διαπροσωπικών σχέσεων. Εξαιτίας αυτής της κρίσης δε θα μπορούσε να μη δέχεται κρίση και ο μοχλός των σχέσεων αυτών δηλαδή η γλώσσα. Έτσι, η αλλοτρίωση του σύγχρονου ανθρώπου του στερεί τη διάθεση για εμβάθυνση στην ουσία των πραγμάτων και ακρίβεια στην έκφραση, οδηγώντας τον σε μια επιδερμική αντίληψη της γλώσσας.

7. Η κρίση της παράδοσης και όλων των φορέων της, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η γλώσσα, οδηγεί και σε γλωσσική κρίση.

8. Οι νέοι συχνά αμφισβητώντας τους παραδοσιακούς θεσμούς και αξίες φθείρουν την γλώσσα εισάγοντας μια άλλη συντακτικά και εκφραστικά άναρχη (νεανική αργκώ).

Επιπτώσεις/Συνέπειες:

1. Πνευματική υποβάθμιση, φθορά, η γλωσσική κρίση αποτελεί τροχοπέδη στη σκέψη, στην κριτική, στον προβληματισμό οδηγώντας σε εφησυχασμό, παθητικοποίηση και εντέλει μαζοποίηση.

2. Δυσχεραίνεται η επικοινωνία, χάνεται η σαφήνεια, η ακρίβεια. Ο σύγχρονος άνθρωπος αφήνεται βορά στο βερμπαλισμό που αναχαιτίζει την επίλυση ατομικών και κοινωνικών προβλημάτων επιδιδόμενος στην κενολογία.

3. Πολιτιστική καθυστέρηση, αφού η γλώσσα αποτελεί φορέα πολιτιστικής και εθνικής ταυτότητας. Παύουν να υφίστανται τα αναγκαία για ένα λαό ερεθίσματα προκειμένου να αντισταθεί στη σαρωτική πολιτιστική ισοπέδωση που τον υπονομεύει στις μέρες μας.

4. Ιδίως οι Έλληνες, χάνουν μια γλώσσα που επιβίωσε κάτω από αντίξοες συνθήκες αποτελώντας κατά κοινή ομολογία ένα από τα ποιοτικότερα πνευματικά ανθρώπινα δημιουργήματα.

Προτάσεις – Μέτρα αντιμετώπισης:

1. Γλωσσική παιδεία, ενασχόληση με ποιοτικά αναγνώσματα, ώστε να διαφυλάξουμε τη γλώσσα μας.

2. Σωστή χρήση της γλώσσας από τα Μ.Μ.Ε.

3. Καλλιέργεια του διαλόγου στην οικογένεια και στο σχολείο, προκειμένου να στηριχθεί η γλώσσα.

4. Συνειδητοποίηση του καθενός, σοβαρότητα, συνέπεια, καλλιέργεια. Συναίσθηση της βαθιάς ευθύνης που πρέπει να νιώθουμε για την ιστορική συνέχεια της γλώσσας.

5. Γόνιμη επαφή νέων με την παράδοση ώστε να αγαπήσουν την γλώσσα ως κομμάτι αυτής.

6. Ευθύνη της πολιτείας να φροντίσει ώστε να εκπονηθούν προγράμματα για παροχή σωστής γλωσσικής παιδείας.

7. Προσπάθεια του σύγχρονου ανθρώπου για πλουσιότερη πνευματική και πολιτιστική ζωή.

Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στο σημερινό σχολείο:

Θεμελιώδης στόχος του σχολείου είναι η εκμάθηση και η κατάκτηση της μητρικής γλώσσας.

Η αξία του μαθήματος της Ν.Ε Γλώσσας:

- Βοηθά τους νέους να κατακτήσουν το βασικό όργανο επικοινωνίας , τη μητρική τους γλώσσα.
- Εξοικειώνονται με τις λειτουργίες και τις εκφάνσεις της.
- Μαθαίνουν τους κανόνες της γραμματικής και του συντακτικού.
- Ασκούνται στην ακρίβεια και τη σαφήνεια του λόγου.
- Εξοικειώνονται με τον γραπτό λόγο και παράγουν κείμενα με συνοχή και συνεκτικότητα.
- Συνειδητοποιούν ότι η γλώσσα είναι φορέας πολιτισμού και συστατικό στοιχείο της εθνικής ταυτότητας. Αποτελεί μάθημα διαλόγου και προβληματισμού:
- Εξοικειώνονται με τους κανόνες του διαλόγου.
- Ασκούνται στην επιχειρηματολογία.
- Καλλιεργούν το πνεύμα τους, ενισχύουν την κριτική τους ικανότητα.
- Εκφράζουν με σαφήνεια τα συναισθήματά τους.

Κριτική του τρόπου διδασκαλίας της Ν.Ε Γλώσσας:

- Εξετασιοκεντρικός προσανατολισμός του σχολείου → μειώνει την αξία του μαθήματος.
- Ωθεί στην στείρα απομνημόνευση και τη μηχανική αναπαραγωγή ενός τυποποιημένου κειμένου.
- Αποθαρρύνει τους μαθητές από την αναζήτηση και την έκφραση διαφορετικών απόψεων για ένα θέμα.
- Προκαλεί απογοήτευση στους μαθητές εξαιτίας της ασάφειας και της δυσκολίας των θεμάτων.
- Υποκειμενική αξιολόγηση των μαθητικών δοκιμίων. Λανθασμένος τρόπος διδασκαλίας και εξέτασης του μαθήματος → δημιουργεί προβλήματα.
- Δεσμεύει το μαθητή ως προς το ύφος, την έκταση και τη μορφή αλλά και τις απόψεις των κειμένων που καλείται να συντάξει.

- Επιβάλλει συγκεκριμένη θεματολογία και τρόπο διατύπωσης των θεμάτων. Απαιτείται από αυτούς υψηλό επίπεδο γνώσεων και αντίληψης χωρίς να τους παρέχονται τα απαιτούμενα γνωστικά εφόδια.

Προτάσεις βελτίωσης της διδασκαλίας:

Η διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας θα βρει εύφορο έδαφος να καρποφορήσει σε ένα δημιουργικό σχολείο.

- Απαγκίστρωση από το άγχος της εξεταστέας ύλης και των βαθμών.
- Απελευθέρωση των δημιουργικών δυνάμεων του νέου.
- Διαμόρφωση ελεύθερων ανθρώπων και υπεύθυνων πολιτών αξιοποίηση νέων τεχνολογιών.
- Υιοθέτηση βιωματικών τρόπων μάθησης: έκδοση εφημερίδας, περιοδικών, ομιλίες, αφιερώματα κ.α.

Γλώσσα & Πολιτισμός

Ορισμός

Πολιτισμός είναι το σύνολο των υλικών και πνευματικών επιτευγμάτων ενός λαού, καθώς και η παράλληλη ηθική πρόοδος.

Αλληλεπίδραση γλώσσας και πολιτισμού

Στον πνευματικό τομέα:

1. Οι άνθρωποι σκέπτονται με τον ενδιάθετο λόγο και εκφράζουν τις σκέψεις τους με τη γλώσσα.
2. Ο εκφραστικός πλούτος και η ορθή χρήση της γλώσσας συνεπάγονται πολυσύνθετη σκέψη, βίωση των εννοιολογικών αποχρώσεων, φιλοσοφικό στοχασμό και ευρύ πολιτισμικό πεδίο.
3. Με τη γλώσσα εκφράζονται οι καλλιτεχνικές ανησυχίες των λογοτεχνών. Επίσης, η κριτική των καλλιτεχνικών έργων (π.χ. ενός πίνακα ζωγραφικής, μιας μουσικής σύνθεσης) γίνεται μέσω της γλώσσας.
4. Η νοοτροπία και η κουλτούρα ενός λαού αποτυπώνονται σαφέστερα στις γλωσσικές εκφάνσεις του λαϊκού πολιτισμού (δημοτικό τραγούδι, δημοτική ποίηση, παραμύθι, θρύλος, παροιμίες).
5. Οι ξένες επιδράσεις που δέχεται ένας πολιτισμός γίνονται εμφανείς στο λεξιλόγιό του (π.χ. ίντερνετ, κομπιούτερ, ασανσέρ, σεκιούριτι).
6. Ο τεχνικός πολιτισμός ανατροφοδοτεί τη γλώσσα με νέους επιστημονικούς και τεχνικούς όρους.

Στον ηθικό τομέα:

Η ποιότητα και το ηθικό επίπεδο του ανθρώπου καθορίζεται από τις αξίες και τα ιδανικά του, στοιχεία που αποτυπώνονται στην καθημερινή γλωσσική χρήση.

Στον κοινωνικό τομέα:

1. Το κοινωνικό περιβάλλον και η ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων διαφαίνονται στο καθημερινό λεξιλόγιο των ανθρώπων.
2. Οι πολυσύνθετες κοινωνικές δομές διατυπώνονται με ένα πλούσιο κοινωνιολογικό λεκτικό κώδικα.
3. Η επικοινωνία ενός λαού με άλλους και το είδος της επαφής τους καταγράφονται στις γλωσσικές επιδράσεις που δέχτηκε.

Στον πολιτικό τομέα:

1. Το είδος του πολιτεύματος διαμορφώνει το λεξιλόγιο.
2. Η πλούσια πολιτική δράση, ιδίως στο δημοκρατικό πολίτευμα, όπου νοούνται θεμελιώδη δικαιώματα η ελευθερία του λόγου και ο διάλογος (θέση – αντίθεση – σύνθεση απόψεων), αναβαθμίζει τη γλωσσική έκφραση και το λεξιλόγιο.
3. Η διαλεκτική προσέγγιση των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών θεμάτων και η πολυμορφία της σκέψης που απαιτείται ενεργοποιούν τη χρήση λεξιλογικού πλούτου και παράγουν νέες εκφραστικές δομές.
4. Η ομιλία συνδέεται με την επιστήμη, την τέχνη και την αισθητική, προκειμένου να ενημερώσει ή να επηρεάσει ανάλογα το νου ή το συναίσθημα του δέκτη.

Στον ψυχολογικό τομέα:

Ο εσωτερικός κόσμος του ανθρώπου εκφράζεται και επηρεάζεται μέσω της γλώσσας.

Ισχυρές και ασθενείς γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση

- Ισχυρές χαρακτηρίζονται οι γλώσσες εργασίας και λειτουργίας των θεσμικών οργάνων της Ε.Ε. Αυτές είναι επισήμως τρεις: η αγγλική, η γερμανική και η γαλλική. Η γαλλική χρησιμοποιείται για ιστορικούς λόγους ως γλώσσα της διπλωματίας. Η αγγλική καθίσταται η κυρίαρχη γλώσσα της Ένωσης, καθώς αποτελεί την κοινή διεθνώς γλώσσα επικοινωνίας. Τέλος, η Γερμανική προωθείται μέσω των

γερμανικών βιομηχανιών και πανεπιστημίων. Οι γλώσσες αυτές εμφανίζουν αυξημένη ζήτηση εκμάθησης από τους Ευρωπαίους.

-Ασθενείς ονομάζονται όλες οι υπόλοιπες γλώσσες, είτε επειδή χρησιμοποιούνται από μικρό πλήθος ομιλητών είτε επειδή παρουσιάζουν μειωμένη ζήτηση εκμάθησης και χρήσης από τους υπόλοιπους Ευρωπαίους.

- Μέσα σε ένα κράτος, ισχυρή θεωρείται η γλώσσα που ομιλείται από το μεγαλύτερο μέρος των πολιτών, ενώ ασθενείς όσες ομιλούνται από μειονότητες.

Οι κίνδυνοι που διατρέχουν οι ασθενείς γλώσσες:

Οι ισχυρές γλώσσες αγωνίζονται άνισα έναντι των αδυνάτων, διότι:

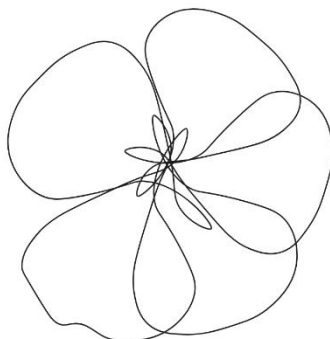
1. εξάγουν τα προϊόντα τους και μαζί με αυτά, τον πολιτισμό τους.
2. έχουν στη διάθεση και τον έλεγχό τους την τεχνολογία, και ιδίως τα Μ.Μ.Ε.
3. με την παλαιότερη αποικιακή τους πολιτική επέβαλαν στους κατακτημένους λαούς τη γλώσσα τους. Γι' αυτόν το λόγο ομιλούνται από πολυάριθμα ανθρώπινα σύνολα.
4. η πολιτική και οικονομική τους δύναμη επιτρέπει να επιβάλουν τη γλώσσα τους ως κυρίαρχο όργανο στη διεθνή διπλωματία.
5. παρουσιάζονται ως εκφραστές του σύγχρονου και του μοντέρνου.

Οι ασθενείς γλώσσες:

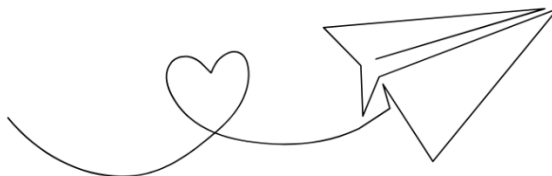
1. Ομιλούνται από περιορισμένο αριθμητικά πλήθος.
2. Έχουν μικρή παραγωγή σε όλους τους τομείς του πολιτισμού.
3. Εκφράζουν τον πολιτισμό μικρών χώρων, έστω και αν ο πολιτισμός τους υπερέχει. Γι' αυτόν το λόγο, οι ομιλητές τους παρασύρονται και μιμούνται ξενόφερτα πολιτισμικά στοιχεία με αποτέλεσμα την πολιτιστική τους αλλοτρίωση.
4. Συρρικνώνονται όλο και περισσότερο, γιατί πολλές λέξεις τους αντικαθίστανται από ξενόφερτα γλωσσικά μορφώματα στο πνεύμα ενός άγονου γλωσσοφθόρου μοντερνισμού.

Τρόποι αντιμετώπισης:

- Ενίσχυση του εθνικού πολιτισμού με σκοπό τη διατήρηση της εθνικής συνείδησης και γλώσσας.
- Παροχή αριότερης γλωσσικής εκπαίδευσης.
- Γνώση σε βάθος της ιστορικής κληρονομιάς.
- Προστασία της γλώσσας από ξενικές επιδράσεις.
- Αποβολή συμπλεγμάτων ξενομανίας και γλωσσικού μιμητισμού.
- Προσαρμογή στα γλωσσικά δεδομένα κάθε χώρας των σύγχρονων επιστημονικών και τεχνολογικών επιτευγμάτων (π.χ. internet > διαδίκτυο, computer > υπολογιστής)

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ - ΤΡΑΠΕΖΑ ΘΕΜΑΤΩΝ

Γλωσσομάθεια [Τ.Θ. 14684]

Κείμενο 1

Η Προσφορά των Ξένων Γλωσσών στον Άνθρωπο

Το κείμενο είναι απόσπασμα δημοσίευσης της Μαρίας Σκαμπαρδώνη σε ιστότοπο κέντρου ξένων γλωσσών (προσπέλαση στις 9.4.2021).

Οι ξένες γλώσσες αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης εκπαίδευσης. Η επαρκής γνώση τους κρίνεται απαραίτητη για την επαγγελματική ανέλιξη και επιτυχία. Η σύγχρονη πολυπολιτισμικότητα, οι απαιτήσεις που αυξάνονται στην απαιτητική, πλέον, αγορά εργασίας μάς ωθούν να θέλουμε να επικοινωνούμε απρόσκοπτα με τους άλλους ανθρώπους και να χτίζουμε ευκολότερους δρόμους και τρόπους επικοινωνίας.

Τα οφέλη από την εκμάθηση ξένων γλωσσών είναι πολλά. Η καλή γνώση, ειδικά της Αγγλικής, ανοίγει επαγγελματικούς δρόμους τόσο στη χώρα όσο και στο εξωτερικό. Ειδικά στη χώρα μας έχει διαπιστωθεί πως στη γνώση ξένων γλωσσών δίνεται ιδιαίτερη έμφαση και προσοχή, ακόμα και από την παιδική ηλικία. Σήμερα, οι γλώσσες που μαθαίνονται ευρέως και θεωρούνται σημαντικές για την επαγγελματική ανέλιξη είναι η Αγγλική, η Γαλλική, η Γερμανική, αλλά και η Κινεζική και η Ρωσική. [...].

Η γνωριμία με τις ξένες γλώσσες μάς μαθαίνει το σεβασμό και τη μαγεία της διαφορετικότητας. Ο άλλος δεν είναι εχθρός για εμάς, αλλά ένας άνθρωπος με διαφορετική κουλτούρα και πολιτισμό με τον οποίο εξοικειωνόμαστε και μαθαίνουμε να τον σεβόμαστε. Αντιλαμβανόμαστε πως ένας ξένος πολιτισμός, μια διαφορετική γλώσσα και κουλτούρα, είναι ένας τρόπος να μάθουμε καλύτερα τους ανθρώπους και να τους αποδεχτούμε. Και αυτό, εντέλει, μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως αυτά που μας ενώνουν είναι περισσότερα από αυτά που μας χωρίζουν.

Τελικά, η καλή γνώση ξένων γλωσσών μάς δείχνει την ποικιλομορφία των επικοινωνιών που υπάρχει στον κόσμο, μας μυεί στη διαφορετικότητα και τον πλούτο που υπάρχει στους τρόπους

αλληλεπίδρασης μεταξύ των ανθρώπων. Παράλληλα, η εκμάθηση ξένων γλωσσών, πέρα από τις επαγγελματικές ευκαιρίες που μπορεί να προσφέρει, ευεργετεί τη νοητική και συναισθηματική ικανότητα του ανθρώπου με πάρα πολλούς τρόπους. Έτσι, κρίνεται σπουδαία η προσφορά των ξένων γλωσσών στον άνθρωπο.

Κείμενο 2

Ο Αμερικάνος (απόσπασμα)

Το χριστουγεννιάτικο διήγημα «Ο Αμερικάνος» δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά, στις 25 και 26 Δεκεμβρίου 1891, στην εφημερίδα Άστυ, της οποίας ο Παπαδιαμάντης υπήρξε τακτικός συνεργάτης.

[...]-Βρε παιδιά, θυμάστε, κανέναν από σας, το Γιάννη τ' μπαρμπα-Στάθη τ' Μοθωνιού, που λείπει στην Αμέρικα εδώ κι είκοσι χρόνια; Ακούσας το όνομα τούτο ο ξένος ανεσκίρτησε κι εστράφη άκων προς τον λαλούντα. Εντούτοις εκρατήθη, προσεπάθησε να δείξει αδιαφορίαν, κ' ελθών εκάθισε παρά τινά γωνίαν του καπηλείου. Ήναψε πούρον κ' εκάπνιζεν.

[...]-Πού να θυμάστε σεις! Είσθε όλοι μικρότεροί μου [...]

Ήμουν ως δεκαοχτώ χρονών όταν εξενιτεύθηκε ο γυιος του Μοθωνιού, κ' εκείνος τότε θα ήτον ως εικοσιπέντε. Μα μου φαίνεται, να τον έβλεπα τώρα-δα, θα τον εγνώριζα. Απέθαναν με τον καημό του Γιάννη τους, κι ο καημένος ο μπαρμπα-Στάθης, κ' η γυναίκα του, Θεός σχωρέσ' τους! [...]. Και ο γυιος τους έρριξε πέτρα πίσω του.

[...] Ξέρετε που ήταν και αρραβωνιασμένος; -Και ποια είχε; Ηρώτησε μετ' αδιαφορίας ο κλήτωρ της δημαρχίας, αρχηγός της πολιτοφυλακής της νυκτός. Ο ξένος ήκουε μετά βαθυτάτης προσοχής, αλλ' εφυλάττετο να στρέψη βλέμμα προς τον λαλούντα.

-Είχε το Μελαχρώ της θεια-Κυρατσώς της Μιχάλαινας. Και σαν έφυγε και απέρασαν δυο-τρία χρόνια, την εγύρεψαν πολλοί, γιατί το κορίτσι είχε χάρες κ' εμορφιές, και τιμημένη ήτον, [...], και προικιά είχε καλά. Μα το Μελαχρώ δε θέλησε κανέναν, όσο που απέρασαν τα χρόνια κ' έγινε κι αυτή γεροντοκόριτσο. [...]

-Έλα κάμε γλήγορα [...] Κλείσε γλήγορα, Δημήτρη, να κοιμηθούν ο κόσμος, θα σηκωθούν τις δυο απ' τα μεσάνυχτα να παν στην εκκλησιά. Και ο κύριος έχει μέρος να κοιμηθή τάχα; Ηρώτησε δείξας τον Αμερικάνον.

-[...] Μη σε μέλη ως τόσο για τον κύριο, προσέθηκε παίξας την ματιά εις τον κλήτορα· αν θέλη μέρος να κοιμηθή, έχει και παραέχει.

-[...] -Και ποιος είναι;

-Εκείνος που σας έλεγα πριν, ο Γιάννης τ' μπαρμπα-Στάθη τ' Μοθωνιού. Όταν ήρθες κι αποκαταστάθηκες εδώ του λόγου σου, ήταν φευγάτος, και γι' αυτό δεν τον θυμάσαι. Μα τον πατέρα του, τον μπαρμπα-Στάθη, τον έφθασες, θαρρώ. [...] [...]

Ο ξενιτευμένος γαμβρός, ο από εικοσαετίας απών, ο από δεκαετίας μη επιστείλας, ο από δεκαετίας μη αφήσας που ίχνη, ο μη συναντήσας που πατριώτην, ο μη ομιλήσας από δεκαπενταετίας ελληνιστί, είχε γυρίσει πολλά μέρη εις τον Νέον Κόσμον, είχαν εργασθή ως υπερβολάβος εις μεταλλεία και ως επιστάτης εις φυτείας, κ' επανήλθε με χιλιάδας τινάς ταλλήρων εις τον τόπον της γεννήσεώς του, όπου επανεύρεν ηλικιωθείσαν, αλλ' ακμαίαν ακόμη, την πιστήν του μνηστήν. Εν μόνον είχε μάθει, προ δεκαπέντε ετών, τον θάνατον των γονέων του. Περί της μνηστής του είχε σχεδόν πεποίθησιν ότι θα είχεν υπανδρευθή προ πολλού· εν τούτοις διετήρει αμυδράν τινα ελπίδα. [...]

Μετά τρεις ημέρας, τη Κυριακή μετά την Χριστού Γέννησιν, ετελούντο, εν πάση χαρά και σεμνότητι, οι γάμοι του Ιωάννου Ευσταθίου Μοθωνιού μετά της Μελαχροινής Μιχαήλ Κουμπουρτζή. [...]

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ 1

1ο υποερώτημα (μονάδες 10)

Ποια είναι τα οφέλη από την εκμάθηση ξένων γλωσσών, σύμφωνα με τον συγγραφέα του Κειμένου 1; (50-60 λέξεις).

2ο υποερώτημα (μονάδες 10)

Να γράψεις δύο λέξεις με τις οποίες συνδέονται οι περίοδοι λόγου στην τελευταία παράγραφο του Κειμένου 1 (μονάδες 4) και να αποδώσεις τη νοηματική σχέση που εκφράζει η καθεμία. (μονάδες 6)

3ο υποερώτημα (μονάδες 15)

Η συγγραφέας επιλέγει στο Κείμενο 1 το πρώτο πληθυντικό ρηματικό πρόσωπο στο χωρίο της 3ης παραγράφου: «...ένας τρόπος να μάθουμε καλύτερα τους ανθρώπους και να τους αποδεχτούμε...»

Να αιτιολογήσεις με συντομία αν η χρήση του πρώτου προσώπου είναι κατάλληλη γλωσσική επιλογή, λαμβάνοντας υπόψη πού δημοσιεύεται το κείμενο, σε ποιους απευθύνεται και για ποιο σκοπό υποστηρίζεται αυτή η άποψη.

ΘΕΜΑ 2 (μονάδες 30)

Σε ένα άρθρο να αναφερθείτε στους δύο πιο σημαντικούς λόγους για τους οποίους πιστεύετε ότι είναι ωφέλιμη η γλωσσομάθεια αλλά και στους κινδύνους τους οποίους κρύβει.

ΘΕΜΑ 3 (μονάδες 20)

Βρείτε 2 αφηγηματικούς τρόπους στο κείμενο. Βρείτε το ασύνδετο σχήμα και σχολιάστε το.

ΘΕΜΑ 4 (μονάδες 15)

Στη διάρκεια της ζωής του ξενιτεμένου Αμερικάνου, ποια ήταν τα κέρδη και ποιες οι απώλειες από την απόφασή του να ζήσει στο εξωτερικό μακριά από την πατρίδα του; (μονάδες 10) Ποια τα συναισθήματα του ήρωα, όταν αυτός επιστρέφει στην πατρίδα του, κατά τη γνώμη σου; (μονάδες 5) Να αναπτύξεις σε 80-200 περίπου λέξεις την απάντησή σου.